بسمه تعالی

تذکرات اجمالی پیرامون تحقق هویت (اسلامی – ایرانی) در طراحی خانه های مناسب و مطلوب

۱- در تعریف اجمالی از معماری، معماری یعنی «مهندسی» مناسب ساختمان بعلاوه «هنر» مطلوب ساختمان. مهندسی ساختمان علومی جهانی و بشری و وابسته به مجموع شرایط محیطی است و تا نقض نشده است، از طریق استاندارهای مربوطه باید در ساختمان سازیها، مبتنی بر شرایط بومی رعایت شود تا معماری ما «ایرانی» باشد.

امّا هنر تجلی زیبائی ها و وابسته به مکاتب انسان شناسی، بسیار متکثر و متفاوت تعریف میشود. از منظر اسلامی هنر، تجلی «اسماءصفاتی و فعلی» خداوند در فرایندهای انسانی است و در قرآن با یکصد صفت معرفی شده است. بنابراین خانه باید نسبتاً تجلی مجموع اسماء الحسنی الهی باشد، تا به صورت نسبی «اسلامی» و مطلوب باشد.

۲- در تعریف جامع تری از معماری در فرهنگ اسلامی ، معماری یعنی آباد کردن فضا و محیط زیست انسانها با عناصر طبیعی و مصنوعی، متناسب با نیازهای مادی انسانها و بستر ساز نیازهای روحی، اختیاری و تکاملی آنها.

بنابراین معماران باید ابتدا آباد کننده محیط طبیعی بوده و فضای مصنوع یا خانه ها را هماهنگ با طبیعت و مکمل آن طراحی و خلق نمایند. یعنی فضای طبیعت مناسب بُعد «حسی و غریزی» انسانها و با حیوانات مشترک و برای سیر در آفاق است، امّا فضای مصنوع باید مناسب بُعد «عقلانی و روحانی» انسانها بوده متضمن سیر در انفس انسانها و وجه تکاملی آنها باشد. بنابراین باید فضایی درونگرا، تمرکز آفرین، امنیت بخش، آرامش بخش، وحدت آفرین، مهمان پذیر و بدون مزاحمتهای همجواری باشد.

۳- خانه به عنوان مهم ترین سلول بنیادی یک محله، باید متضمن آزادی، استقلال، حرمت و حریم حیات فردی و جمعی اهالی خانه از فرزندان پسر و دختر، مادر و پدر، مادر بزرگ و پدر بزرگ، عروس و داماد بوده و برای فامیل و همسایه ها مهمان پذیر باشد. خانه باید شبانه روز و در تمام فصول سال، حیات فردی و خانوادگی اهل خانه را سرشار از نشاط، شور زندگی و امید و تلاش خستگی ناپذیر نماید. زیرا خداوند خانه را محل امنیت و آرامش قرار داده و میفرماید «**وَاللّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا**».

بنابراین داشتن خانه با مالکیت مستقل، حق همه زوجین است و دولتها باید بستر «سریع سازی، ارزان سازی، انبوه سازی وکِیفی سازی را برای همه زوجین فراهم آورند.

۴- مکان خانه باید در محلی باشد که معاش شما را تأمین کند، بنابراین مکان یابی خانه ها، باید در مراکز تولیدی باشد، تا متضمن اشتغال مفید و پایدار ساکنان را فراهم آورد.

بنابراین برنامه ریزی ملّی، منطقه‌ای، استانی، شهری و روستائی، در جهت کشف استعدادهای تولیدی و اشتغال زا، برای «مکان یابی خانه ها» مقدم بر خانه سازی است.

۵- معماری رشته این **میان‌دانشی** است. باید بعد از مکان یابی، شهرسازان برای شهرها و محلات طرح های جامع و تفصیلی و برای روستاها طرح های توسعه مناسب و مطلوب را ارائه نمایند، آنگاه مهندسان مشاور معماری طرح های معماری را به کمک مهندسان عمران، مکانیک، برق و غیره به صورت مناسب و مطلوب برای اجرا ارائه نمایند.
بنابراین مکان‌یابی را باید به متخصصان «برنامه ریزی شهری»، طراحی شهری را باید به «شهرسازان» و طراحی معماری را باید به «معماران» متخصص و متعهد واگذار نمود تا هویت «اسلامی-ایرانی» داشته باشد.

۶- تأمین **زیرساختهای** شهری، نظیر جاده ها، پل ها، آب، برق، گاز ، تلفن، اینترنت و غیره از ضروریات یک زندگی امروزی است. بنابراین تأمین آنها قبل و یا حداقل همزمان با ساختن خانه ها باید آغاز شده و اجرا گردند.

۷- انسان موجودی اجتماعی است. سلول بنیادی مجموعه های مسکونی، **محلات** است. بنابراین طراحی محلات باید برای تعداد محدودی از واحدهای مسکونی بوده و خدمات مورد نیاز اهالی محله، باید به تدریج با ساختن واحدهای مسکونی پیش بینی و ساخته شوند. نظیر مراکز مذهبی، آموزشی، بهداشتی، امنیتی، ورزشی، تجاری، فضاهای سبز و غیره.

۸- در **روستاها** باید زمین کافی در اختیار روستائیان قرار گیرد تا توسعه افقی و پایدار خانه امکان پذیر شده و فضای مناسب و مطلوب برای تولیدات خانگی نظیر میوه ها، حبوبات، سیفی جات و امکان پرورش حیوانات اهلی و آبزیان و صنایع دستی و غیره امکان پذیر باشد.

۹- در مجموعه های **شهری** باید مساحت زمین کافی باشد تا توسعه خانه متوازن با توسعه در آمد خانواده و تعداد اعضاء آن قابل توسعه افقی و عمودی حداکثر در حد دو طبقه بوده و امکان اسکان پایدار را برای خانواده ها فراهم آورد. خانه مناسب و مطلوب که متضمن استقلال، آزادی، حریم و حرمت اعضاء خانواده باشد، خانه با مالکیت مستقل برای یک خانواده و یا چند خانواده مَحرَم، با پارکینگ و حیاط و فضای سبز مطلوب میباشد .

۱۰- مشاء سازی و **آپارتمان سازی** برای واحدهای مسکونی بسیار نامناسب و نامطلوب است و انواع مزاحمتهای همجواری را تشدید مینماید. در شرایط «فقط اضطراری و موقتی» میتوان از آپارتمانهائی

حداکثر سه طبقه و در هر پاگردی یک ورودی، با کمترین مزاحمت دیداری، شنیداری، بویائی و غیره، با پارکینگ، حیاط و فضای سبز مطلوب ایجاد نمود.

۱۱- در **خانه های مستقل** تفکیک فضای خصوصی افراد و اعضاء خانواده از فضای مهمان ضروری است. پنجره ها باید به حیاطهای داخل باز شوند و متضمن نور، آفتاب، کوران و دید مناسب باشند. حفظ حریم اطاق خواب والدین از فرزندان دختر و پسر و در مجموع حفظ حریم فضاهای خصوصی اعضاء، از فضاهای عمومی و خدماتی لازم و ضروری است.

۱۲- چند **واحد همسایگی** در کنار یکدیگر باید دارای یک فضای عمومی سرسبز برای بازی مشترک بچه ها، ملاقات و گفتگوی بزرگان و خدمات ضروری باشد. تفکیک زمینها و ابعاد آن نباید هندسه ای شطرنجی، منظم و یکنواخت داشته باشد. هندسه فضاهای عبوری باید مبتنی بر شرایط طبیعی، سیال و مواج بوده و دسترسی های سواره و پیاده حتی المقدور تفکیک شده و فاقد تقاطع باشند.

۱۳- با تفکیک **پیاده روها** از سواره رو ها و زیبا سازی پیاده روها و تسهیل دوچرخه سواری و حرکت کالسکه کودک و ویلچیر در آنها، مسیر خانه تا فضاهای خدماتی مشوق پیاده روی شده و تعاملات فرهنگی، اجتماعی اهالی محله تقویت و احیاء حقوق همسایگی امکان پذیر خواهد شد.

۱۴- **محله محوری با مرکزیت مسجد** و سایر فضاهای فرهنگی و خدماتی ، نظریه ای مناسب و مطلوب برای شهرهای جدید است . در این نظریه با تفکیک پیاده از سواره ، پیاده روی تشویق و سیر از خانه تا مسجد تسهیل میشود و خانواده ها میتوانند در زمان نمازهای واجب ضمن تأمین «نیازهای مادی» خود که از خانه تا مسجد ایجاد شده است، در یک فضای فرهنگی، معنوی یعنی مسجد «نیازهای متعالی» خود را نیز تأمین نمایند. زیرا تا چهل خانه همسایه ما و چهل خانه از هر طرف همسایه مسجد هستند و مستحب موکد است که مسلمانان نماز خود را به جماعت در مسجد بگذارند تا حقوق و تکالیف بسیاری که اسلام برای همسایگان قائل شده است، عملاً با حلّ مشکلات اجتماعی در مساجد محقق شود و مسجد سنگر تعاملات خیر و معنوی اهالی محله و مرکز عمل به آیهٔ «تعاونوا علی البرّ و التقوا» باشد.

۱۵- در اسلام هر کار **لغو** و بیهوده حرام است. بنابراین به کابردن هر جزء یا عضو اضافی و غیر مفید در ساختمان خانه ها مجاز نیست و باید از اسراف و تبذیر در ساختمان سازی پرهیز نمود.

۱۶- در قرآن **تزئینات** هم به خداوند نسبت داده شده است و هم به شیطان. خداوند آسمان تیره و تاریک را به نور ستارگان تزئین نموده است. و شیطان قسم یاد نموده است که با تزئین آنچه زمینی یعنی «حسی و غریزی» است، همه انسانها را گمراه نماید، مگر مخلصین را. بنابراین در احکام اسلامی مجوز تزئینات

هندسی از بافت و نقش و رنگ و نور و در نهایت از کلام های معنوی داده شده است. آنچنان که در تجربیات دوران اسلامی ملاحظه می‌شود. امّا تزئینات از نقاشی و نقش برجسته و مجسمه از موجودات زنده به خصوص انسانها ممنوع اعلام شده است. آنچنان که در معماری شرق و غرب عالم به صورت بدن‌نما، نیمه عریان یا عریان، ملاحظه می نماییم که برانگیزاننده حواس و غرایز انسانها هستند و فضای معماری را به موزه و نمایشگاه نامناسب و نامطلوب و مبتذل تبدیل نموده و می‌نماید.

۱۷- **نمادگرائی** اسلامی، تجلی مفاهیم عالی و حقیقی در ماده و صورتهای مناسب و مطلوب است. آنچنان که در هنر و معماری آفرینش ملاحظه می شود. یعنی «فرم از عملکرد» تبعیت می کند. نظیر صورت انسان که چشمها مشابه و گوش ها هم مشابه به یکدیگر خلق شده اند. اگر به جای چشم، گوش طراحی شود، مصیبتی خواهد بود ... بنابراین «ایده های فضائی و هندسی» باید «تابع عملکرد ساختمان» بوده و از نماد پردازی های «توهمی یا تقلیدی» باید پرهیز نمود.

۱۸- در مجموع **اصول حاکم بر سبک معماری از منظر اسلامی** به صورت اجمالی عبارتند از: «اصل رعایت دستاوردهای علوم تجربی و مهندسی، اصل همه جانبه نگری مادی و معنوی، اصل رعایت اولویتها در فرهنگ اسلامی (هنگام محدودیت امکانات)، اصل خلاقیت مبتنی بر مجموع شرایط محیطی با حفظ اصول ثابت زیبائی شناسی و حکمت هنر اسلامی، اصل رعایت احکام پنجگانه اسلامی (حلال، مستحب، مباح، مکروه و حرام) در همه مراحل طراحی تا اجرای ساختمانی، اصل موقتی و محدود «احکام اضطراری» در شرایط نامناسب طبیعی و مصنوعی، اصل موقتی و محدود «احکام ثانویه حکومتی» با اجازه ولی فقیه.

رعایت مجموع پیشنهادات فوق با تمسک و توکل به خداوند متعال و ائمه معصومین و البته با نیت خیر و انگیزه متعالی معماران و شهرسازان متخصص، متعهد و آشنا با «حکمت اسلامی» در «هنر و معماری و شهرسازی»، به لطف الهی موجب تحقق هویت «اسلامی – ایرانی» در آثاری مناسب و مطلوب خواهد شد.

والحمدلله اولا و آخرا